

Казахстан, e-mail: nursulu_1975@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-3798-3130>

Жолаева Маргарита Ахантаевна* – PhD, ассоциированный профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, 010000 Астана, Казахстан, e-mail: ritazolaeva@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9981-704X>

Кизатова Камилла Кизатовна – магистр экономических наук, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, 010000 Астана, Казахстан, e-mail: kizatova2001@bk.ru, <https://orcid.org/0009-0002-5899-9390>

E-mail: nursulu_1975@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-3798-3130>

Жолаева Маргарита Ахантаевна* – Ph.D., қауымдастырылған профессор (доцент), Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 010000 Астана қ., Қазақстан, e-mail: ritazolaeva@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9981-704X>

Кизатова Камилла Кизатовна – экономика ғылымдарының магистрі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 010000 Астана қ., Қазақстан, e-mail: kizatova2001@bk.ru, <https://orcid.org/0009-0002-5899-9390>

Almaty, Kazakhstan, E-mail: nursulu_1975@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-3798-3130>

Zholayeva Margarita Akhantaevna* – Ph.D., associate professor, Eurasian National University named after L.N. Gumilyov, 010000, Astana, Kazakhstan, e-mail: ritazolaeva@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9981-704X>

Kizatova Kamilla Kizatovna – Master of Economics, L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2 Satpaeva St., 010000 Astana, Kazakhstan. E-mail: kizatova2001@bk.ru, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5899-9390>

МРНТИ 378
УДК 15.41.21

DOI 10.58319/26170493_2026_2_23

ЕББ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕЙТІН ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МАМАНДАРЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҚ ДЕҢГЕЙІН ДАМУ

Ахметов Н.А.¹, Мендалиев Б.М.¹, Шарипова А.А.¹, Кыстаубаева К.Т.^{1*}, Аманқосова А.Қ.¹

¹Есенов университеті, Ақтау, Қазақстан

АНДАТПА. Жұмыстың өзектілігі қазіргі педагогика үшін жаңа болып табылатын мәселені талдау және ғылыми-педагогикалық зерттеу болып табылады және қарапайым мектептерде ерекше білім беруді қажет ететін балаларды арнайы білім беру мекемелеріне орналастырмай оқыту және арнайы педагог кадрларын даярлау мәселесіне қатысты.

Жоғары оқу орнында «6B01401 - Дене шынықтыру және спорт» білім беру бағдарламасы бойынша дайындалатын мамандардың қазіргі кездегі инклюзивті білім беру саласындағы жұмысын талдау барысында, бірқатар қарама-қайшылықтар анықталды:

- біріншіден, жалпы білім беру жүйесіндегі инклюзивті білім берудің жүйесін дамыту және жетілдіру қажеттілігі және педагогикалық ЖОО түлектерінің ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеуге дайындығының жеткіліксіз деңгейі;

- екіншіден, инклюзивті білім беру саласында жұмыс істейтін болашақ дене шынықтыру және спорт мамандарын даярлау деңгейіне және жоғары мектепте осындай маманды кәсіби даярлауға теориялық, әдіснамалық және практикалық технологиялардың жеткіліксіз әзірленуіне және осы мамандарға қоғам мен мектептің қоятын талаптарының жеткіліксіздігі;

- үшіншіден инклюзивті білім беру саласында жұмыс істейтін дене шынықтыру және спорт мамандарын табысты кәсіби іске асыру қажеттілігі және психологиялық кәсіби дайындық деңгейін бағалау үшін сыналған құралдардың болмауы.

Осы қарама-қайшылықтарды шешу жолдарын табуға деген ұмтылыс біздің зерттеуіміздің ғылыми мәселесін анықтады: «болашақ мұғалімді инклюзивті білім беру саласындағы жұмысқа тиімді дайындаудың психологиялық-педагогикалық және дидактикалық жағдайларын қалай қамтамасыз ету керек?» деген сұраққа жауап іздедік.

Аталған проблеманы шешу студенттермен жұмысты жетілдіруге, түзетуге және болжауға, болашақ маманның кәсіби-тұлғалық даму, өзін-өзі жетілдіру және кәсіби бейімделу үдерісімен тығыз байланысты ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеуге олардың кәсіби дайындық деңгейін қалыптастыру және арттыру мақсатында болашақ дене шынықтыру және спорт мамандарының жеке қасиеттерін қалыптастыруға мүмкіндік береді деп сенеміз.

КІЛТ СӨЗДЕР: инклюзивті білім беру, дене шынықтыру, спорт, кәсіби дайындық деңгейі, болашақ маман, кәсіби-тұлғалық даму, өзін-өзі жетілдіру, кәсіби бейімделу.

Развитие уровня психологической профессиональной готовности специалистов физической культуры, работающих с детьми с ООП

Ахметов Н.А.¹, Мендалиев Б.М.¹, Шарипова А.А.¹, Кыстаубаева К.Т.^{1*}, Аманқосова А.Қ.¹

¹Университет Есенова, Ақтау, Казахстан

АННОТАЦИЯ. Актуальность работы заключается в анализе и научно-педагогическом исследовании проблемы, являющейся новой для современной педагогики, и связана с вопросом обучения детей с особыми образовательными потребностями в обычных школах без их помещения в специальные образовательные учреждения, а также с вопросом подготовки специальных педагогических кадров.

В ходе анализа современной работы в сфере инклюзивного образования специалистов, подготавливаемых в высшем учебном заведении по образовательной программе «6B01401 – Физическая культура и спорт», был выявлен ряд противоречий:

- во-первых, между необходимостью развития и совершенствования системы инклюзивного образования в общей системе образования и недостаточным уровнем готовности выпускников педагогических вузов к работе с детьми с особыми образовательными потребностями;

- во-вторых, между требованиями, предъявляемыми обществом и школой к уровню подготовки будущих специалистов физической культуры и спорта, работающих в сфере инклюзивного образования, и недостаточной разработанностью теоретических, методологических и практических технологий профессиональной подготовки такого специалиста в высшей школе;

- в-третьих, между необходимостью успешной профессиональной реализации специалистов физической культуры и спорта, работающих в сфере инклюзивного образования, и отсутствием апробированного инструментария для оценки уровня психологической профессиональной готовности.

Стремление найти пути разрешения указанных противоречий определило научную проблему нашего исследования: мы искали ответ на вопрос «как обеспечить психолого-педагогические и дидактические условия эффективной подготовки будущего учителя к работе в сфере инклюзивного образования?».

Полагаем, что решение обозначенной проблемы позволит совершенствовать, корректировать и прогнозировать работу со студентами, а также формировать личностные качества будущих специалистов физической культуры и спорта с целью формирования и повышения уровня их профессиональной готовности к работе с детьми с особыми образовательными потребностями, что тесно связано с процессом

профессионально-личностного развития, самосовершенствования и профессиональной адаптации будущего специалиста.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инклюзивное образование, физическая культура, спорт, уровень профессиональной готовности, будущий специалист, профессионально-личностное развитие, самосовершенствование, профессиональная адаптация.

Developing the level of psychological professional readiness of physical culture specialists working with children with special educational needs

Akhmetov N.A.¹, Mendaliyev B.M.¹, Sharipova A.A.¹, Kystaubayeva K.T.^{1*}, Amankosova A.K.¹

¹Yessenov University, Aktau, Kazakhstan

ABSTRACT. The relevance of this work lies in the analysis and scientific-pedagogical study of a problem that is new for contemporary pedagogy, and it concerns the issue of teaching children with special educational needs in mainstream schools without placing them in special educational institutions, as well as the issue of training specialised teaching personnel.

An analysis of the current work in the field of inclusive education performed by specialists trained at a higher education institution under the educational programme "6B01401 – Physical Culture and Sport" revealed a number of contradictions:

— first, between the need to develop and improve the system of inclusive education within the general education system and the insufficient level of readiness of graduates of pedagogical universities to work with children with special educational needs;

— second, between the requirements placed by society and schools on the level of training of future physical culture and sport specialists working in the field of inclusive education, and the insufficient development of theoretical, methodological and practical technologies for the professional training of such a specialist in higher education;

— third, between the need for the successful professional realisation of physical culture and sport specialists working in the field of inclusive education, and the absence of validated instruments for assessing the level of psychological professional readiness.

The aspiration to find ways of resolving these contradictions determined the scientific problem of our study: we sought an answer to the question, "how can the psychological-pedagogical and didactic conditions for the effective preparation of a future teacher to work in the field of inclusive education be ensured?"

We believe that solving the stated problem will make it possible to improve, adjust and forecast work with students, as well as to form the personal qualities of future physical culture and sport specialists in order to develop and raise their level of professional readiness to work with children with special educational needs — a process closely connected with the professional and personal development, self-improvement and professional adaptation of the future specialist.

KEYWORDS: inclusive education, physical culture, sport, level of professional readiness, future specialist, professional and personal development, self-improvement, professional adaptation.

КІРІСПЕ. Педагогика саласында қазіргі кезде өзекті болып табылатын мәселе ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істеуге дене шынықтыру және спорт маманының кәсіби дайындық деңгейін қалыптастыру болып табылады. Болашақ дене шынықтыру және спорт мамандарының инклюзивті білім беру саласындағы жұмысқа дайындығы мүмкіндігі шектеулі оқушының жеке ерекшеліктері туралы білім жүйесі, инклюзивті білім беру процесінде осындай оқушылармен жұмыс істеу тәсілдері мен тәсілдерін меңгеру, сондай-ақ осы қызметтің сәттілігін және спорт мұғалімінің кәсіби шеберлігін қамтамасыз ететін белгілі бір жеке қасиеттерді қалыптастыру сияқты компоненттерді қамтиды [1]. Қарапайым мектептерде білім беру мүмкіндіктері шектеулі балаларды арнайы білім беру мекемелеріне орналастырмай оқыту және арнайы педагог кадрларын даярлау мәселесіне қатысты талдаулар жүргізілді.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты мақсаты – барлық балаларға тең мүмкіндік беру арқылы олардың толыққанды дамуына қолайлы жағдай жасау. Бұл мақсатты жүзеге асыруда ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балаларға (ЕБМБ) арналған бағдарлама мен әдістемелердің маңызы зор. Ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалар – бұл физикалық, психологиялық, интеллектуалдық немесе әлеуметтік дамуында қиындықтар кездесетін балалар. Олардың арасында мүгедек балалар, аутизм спектрі бұзылған балалар, сөйлеу бұзылыстары бар балалар, есту және көру қабілеті бұзылғандар, сондай-ақ психикалық және эмоционалдық дамуында ерекшеліктері бар балалар да кездеседі. Мұндай балаларды тәрбиелеу мен оқыту күрделі әрі жан-жақты дайындықты талап етеді. Сондықтан, ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істейтін мамандардың кәсіби дайындық деңгейі мен құзыреттілігі басты рөл атқарады [2].

Қазақстанның білім беру жүйесіндегі соңғы жылдардағы өзгерістер балалардың дамуындағы ерекшеліктерді ескере отырып, білім алу мүмкіндіктерін барынша теңестіруге бағытталған. Бұл процесс білім беру саласында инклюзивті әдістемелерді енгізуді, яғни ерек-

ше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін арнайы педагогикалық қолдауды талап етеді. Әрине, білім беру мен тәрбие жұмыстары тек қана оқушылардың академиялық жетістіктеріне бағытталған емес, сонымен қатар олардың физикалық, психоэмоционалдық және әлеуметтік дамуына да көңіл бөлінуі керек.

Дене шынықтыру және спорт саласы ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істегенде маңызды рөл атқарады. Физикалық белсенділік балалардың денсаулығын жақсарту, эмоциялық және әлеуметтік дағдыларын дамыту, сондай-ақ олардың өз-өзіне деген сенімділігін арттыру үшін үлкен мүмкіндіктер ұсынады. Ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалар үшін дене шынықтыру сабақтары физикалық даму ғана емес, сонымен қатар психологиялық және әлеуметтік интеграцияның негізі бола алады. Алайда, дене шынықтыру және спорт маманы ерекше балалармен тиімді жұмыс істей алу үшін арнайы білім мен дағдыларға ие болуы керек. Бұл жағдайда, мамандардың кәсіби даярлығының жоғары деңгейі балалардың дамуына ықпал етіп, олардың қоғамға бейімделуіне септігін тигізеді [3].

Дене шынықтыру және спорт маманындағы кәсіби дайындықтың ерекшелігі – бұл тек дене шынықтыру әдістемелерін меңгеру ғана емес, сонымен қатар психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік аспектілерді ескеру болып табылады. Ерекше балалармен жұмыс істеу үшін спорт маманы тек физикалық жаттығуларды үйретумен шектелмей, олармен тиімді қарым-қатынас орнату, эмоциялық қажеттіліктерін түсіну және әлеуметтік ортаға бейімделу процесін басқару қажеттігін сезінуі керек. Мұндай кешенді дайындық маманның балалардың дене және психологиялық қажеттіліктерін дұрыс түсініп, оларға жеке көзқараспен көмек көрсетуіне мүмкіндік береді.

Ерекше балалармен жұмыс істеуге арналған дене шынықтыру және спорт маманының кәсіби дайындық деңгейін қалыптастыру мәселесі күн тәртібінде тұрған өзекті сұрақтардың бірі. Бұл тақырыптың маңыздылығы соңғы жылдары ерекше балаларды оқыту мен тәрбиелеу саласында жүргізілген реформалармен

тікелей байланысты. Қазіргі уақытта білім беру мекемелерінде инклюзивті білім беру бағдарламалары енгізілуде, сондықтан ерекше балалармен жұмыс істейтін мамандарды даярлау мәселесі ерекше маңызға ие. Дене шынықтыру және спорт мамандарының кәсіби дайындық деңгейі олардың балалармен жұмыс істеуде тиімділігін анықтайды, ал кәсіби құзыреттіліктің жоғары болуы олардың арнайы педагогикалық әдістемелерді меңгеруіне, әртүрлі психологиялық аспектілерді түсінуіне, сондай-ақ ерекше балалардың дене және психикалық жағдайларын ескеруге мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда дене шынықтыру және спорт саласындағы мамандарды даярлау мәселесі тек теориялық біліммен шектелмейді. Бұл процесс практикалық дағдыларды дамытуға, жаңа технологиялар мен әдістемелерді енгізуге, кәсіби құзыреттілікті арттыруға негізделген. Ерекше балалармен жұмыс істеуге арналған дене шынықтыру мамандарының кәсіби дайындығын қалыптастыруда психологиялық аспектілер де үлкен рөл атқарады. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі, коммуникабельдігі, эмоционалды интеллектісі және балалардың жеке ерекшеліктеріне деген түсінігі оның кәсіби деңгейін анықтайтын негізгі компоненттер болып табылады. Сондықтан, дене шынықтыру және спорт мамандарының кәсіби дайындық деңгейін арттыру мақсатында оларды психологиялық, педагогикалық және әлеуметтік тұрғыдан дайындау маңызды [4].

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуге арналған дене шынықтыру және спорт маманының кәсіби дайындығын қалыптастыру тек білім беру мекемелерінің міндеті ғана емес, сонымен қатар бүкіл қоғамның жауапкершілігі болып табылады. Мұндай мамандарды дайындау жүйесі кешенді түрде жүзеге асырылуы тиіс, оның ішінде арнайы оқу бағдарламалары, теориялық және практикалық курстар, арнайы тренингтер мен семинарлар маңызды рөл атқарады. Сондай-ақ, бұл мамандарды даярлау жүйесінде олардың психологиялық және педагогикалық білімін жетілдіруге, дене шынықтыру әдістемелерін меңгеруге, ерекше балалармен жұмыс істеудің ерекшеліктерін ескере отырып, тиімді әдіс-тәсілдерді қолдануға ерекше назар аудару қажет [5].

Осылайша, ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істеуге арналған дене шынықтыру және спорт мамандарының кәсіби дайындығы – білім беру саласындағы маңызды әрі өзекті мәселелердің бірі. Бұл тақырыпты зерттеу арқылы дене шынықтыру мамандарының кәсіби даярлығын арттырудың тиімді әдістерін анықтап, ерекше балалардың дамуына оң әсер ететін білім беру жүйесін қалыптастыруға ықпал етуге болады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істейтін мамандардың кәсіби құзыреттілігін дамыту – олардың тиімді жұмыс істеуіне және осы балалардың денсаулығы мен әлеуметтік бейімделуін жақсартуға үлкен мүмкіндік береді.

ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ МЕН МАТЕРИАЛДАР. Зерттеудің негізгі мақсаты – ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істеуге дене шынықтыру және спорт маманының кәсіби дайындық деңгейін қалыптастыруды анықтау. Осы мақсатқа жету үшін зерттеу бірнеше кезеңдерде жүзеге асырылды.

1. Зерттеу объектісі мен пәні. Зерттеу объектісі – ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істейтін дене шынықтыру және спорт мамандары. Ал зерттеу пәні – осы мамандардың кәсіби дайындық деңгейін қалыптастыру үшін қолданылатын әдістемелер, педагогикалық және психологиялық дайындық.

2. Зерттеу әдісін таңдау. Зерттеуде қолданылған негізгі әдіс – құжаттарды талдау және сараптамалық бағалау. Құжаттар арасында педагогикалық және әді-

стемелік материалдар, арнайы оқу бағдарламалары мен оқулықтар талданды. Сараптамалық бағалау барысында арнайы дайындығы бар мамандардың кәсіби құзыреттіліктері, олар қолданатын әдістер мен стратегиялар зерттелді.

3. Зерттеу әдістемесі. Зерттеуде сұхбат және сауалнама әдістері де кеңінен қолданылды. Мысалы, облыстық дене шынықтыру және спорт бөліміне қарасты арнайы білім беру мекемелерінде жұмыс істейтін мамандар арасында сауалнама жүргізілді. Сауалнама арқылы мамандардың өз жұмыстарындағы қиындықтар, кәсіби дағдыларды дамыту қажеттілігі және педагогикалық тәсілдер туралы пікірлері алынды. Бұл деректер мамандардың кәсіби дайындық деңгейін бағалауға көмектесті.

Педагогикалық эксперимент өзара байланысты үш кезеңде жүргізілді.

Бірінші кезеңде – дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесіндегі мәселенің жағдайы зерттелді, зерттеу тақырыбы бойынша жалпы және арнайы әдебиеттерге талдау жасалды, инклюзивті білім беру процесін объективті бағалау критерийлері мен тесттер кешені жасалды.

Екінші кезеңде – зерттеу гипотезасы, субъектілер контингенті және эксперименттік база нақтыланды, эксперимент жүргізілді. ЖОО-да болашақ дене шынықтыру және спорт мамандарын кәсіби даярлауды қалыптастыру технологиясы әзірленді. Зерттеу нәтижелері алғашқы тексеруден өтті.

Үшінші кезеңде – зерттеу нәтижелері талданды, теориялық тұжырымдар тұжырымдалды және практикалық ұсынымдар әзірленді, инклюзивті білім беру процесінің жай-күйін бағалаудың негізгі идеялары мен критерийлері сыналды, зерттеудің әдеби дизайны аяқталды.

Зерттеудің өзектілігін негіздеу үшін сауалнама жүргізілді, оның мақсаты педагогтардың (сауалнамаға жалпы білім беретін мектептердің 26 мұғалімі қатысты), оқушылардың (80 оқушы сұралды) және олардың ата-аналарының (20 адам) «қарапайым» балалар мен ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балаларды (тірек-қимыл аппараты, есту қабілеті бұзылған) бірлесіп оқытуға қатынасын анықтау болды, сөйлеу, көру, ақыл-ой дамуының кешігуі т.б.).

Тест жүргізілді. Арнайы топқа денсаулығында ауытқулары бар, дене белсенділігінің жоғарылауына қарсы көрсетілімдері бар оқушылар кіреді. Балалардың осы тобына арналған сабақтар дәстүрлі түрде арнайы әзірленген бағдарлама бойынша аталған екі (негізгі, дайындық) топтан бөлек өткізіледі. Инклюзивті білім беру басқа тәсілді қажет етеді. Мысалы, сыныптың негізгі бөлігі эстафетаны өткізгенде, мүгедек бала басқалармен бірдей алаңда доп ойнайды.

Математикалық статистиканы анықтау үшін, сенімді байланыс коэффициенттерінің саны маңыздылық деңгейінде $P < 0,05$ және сенімді айырмашылықтар F - Фишер критерийі зерттелетін құбылыстар арасы қолданылды.

Дисперсиялардың екі таңдамалы деректерінің теңдігін тексеру үшін $H_0: (\sigma_1^2 = \sigma_2^2)$ біздің жағдайда формула бойынша есептелген – F қатынасы есептелді: F есептеген = σ_1^2 / σ_2^2

F мәні есептелген Фишердің теориялық таралуының критикалық мәнімен салыстырылды - $F_{\alpha; n_1-1; n_2-1}$ α маңыздылық деңгейі мен еркіндік дәрежесінің саны үшін: $V_1 = n_1 - 1$ (нумератор), $V_2 = n_2 - 1$ (бөлгіш).

Егер F есептелген $> F_{\alpha; n_1-1; n_2-1}$ содан кейін h гипотезасы $0 (\sigma_1^2 / \sigma_2^2)$ қабылданса, ал егер F есептелген $<$ содан кейін H_0 гипотезасы $g = 1 - \alpha$ ықтималдығымен қабылданбайды.

Студенттердің арнайы білімдерін, білікпен мен дағдыларын қалыптастыру процесінің көрсеткіштерінің өзгеруі дисперсия шамасы (B^2) және вариация коэффициенті (V) және корреляция коэффициенті (r^2) бойынша зерттелді.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ТАЛҚЫЛАУ. Зерттеуді ұйымдастыру. Зерттеудің тәжірибелік-эксперименттік базасы – Yessenov university және Ақтау қаласының № 16,21,22 жалпы білім беретін мектептері. Зерттеуге дене шынықтыру және спорт институтының 49-ға жуық студенті, сондай-ақ Ақтау қаласының 20-дан астам дене шынықтыру мұғалімдері мен жаттықтырушылары қатысты.

Зерттеу нәтижелері болашақ маманның кәсіби қызметін, болашақ маманды даярлаудың әртүрлі теориялық-әдіснамалық және практикалық тәсілдерін және қоғамдық тапсырыс талаптарын талдау негізінде «Болашақ мамандардың инклюзивті білім беру жағдайында оқушылармен жұмыс істеуге дайындығы» ұғымы нақтыланғанын көрсетті.

Анықтау эксперименті барысында диагностикалық зерттеу студенттер мен мұғалімдерге сауалнама, топтық және жеке әңгімелер, сұқбаттар түрінде жүргізілді.

Болашақ мұғалімдердің инклюзивті білім беру жағдайында оқушылармен жұмыс істеуге дайындығының когнитивтік компонентінің қалыптасуының бастапқы деңгейін тексеру үшін диагностика әдістемесі ұсынылды. Бұл студенттердің мүмкіндігі шектеулі адамдардың сапалы білім алу проблемасының қазіргі жағдайы туралы, инклюзивті оқытудың мәні туралы түсініктерін бағалауға мүмкіндік берді.

Бұл тұжырымдама мүмкіндігі шектеулі оқушылардың ерекшеліктері туралы білім мен идеялардың

жиынтығы, инклюзивті білім беру жағдайында осы оқушылармен жұмыс істеу тәсілдері мен әдістерін меңгеру, сондай-ақ осы іс-әрекетке тұрақты мотивацияны қамтамасыз ететін мұғалімнің белгілі бір жеке қасиеттерін қалыптастыру ретінде анықталған.

Субъектілердің денсаулық жағдайындағы ауытқулары бар балаларды жақсы бейімдеу үшін инклюзивті оқытудың маңыздылығын түсінуін, оларды қоғамға біріктіруді және болашақ мұғалімдерде инклюзивті білім беруді қалыптастырудың өзектілігін түсіну үшін аяқталмаған ұсыныстар әдістемесі ұсынылды, оның мәні аяқталмаған сөздерді жалғастыруда. Сондай-ақ, кейбір жағдайларда сөйлемнің оң немесе теріс мағынасын таңдап, жақшадағы сөзді баса немесе сызып тастау керек болды.

1. Денсаулық жағдайы бұзылған балаларды қоғамға қосу (маңызды емес) маңызды, себебі...

2. Менің ойымша, әр түрлі оқу қажеттіліктері бар балалардың бір сыныптағы қызығушылықтары қажет /қарсы, өйткені...

3. Жалпы білім беретін мектепте инклюзивті оқытуды іске асыру (жоқ) оқу процесін оңтайландыруға мүмкіндік береді, себебі...

4. Болашақ мұғалімдердің инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындығын тәрбиелеу (маңызды емес), өйткені...

5. Мұғалім инклюзивті білім беру жағдайында мамандыққа тиімділік бойынша жұмыс істеуі керек (емес), өйткені...

Болашақ дене шынықтыру және спорт маманының инклюзивті білім беру жағдайында оқушылармен жұмыс істеуге дайындығының әр компонентінің қалыптасу деңгейінің сипаттамасы 1-кестеде келтірілген.

Кесте 1. Ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істеуге дене шынықтыру және спорт маманының кәсіби дайындық деңгейлері

Мотивациялық компонент	
Деңгейі	Белгілері
Жоғары деңгей	Инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге тұрақты мотивациясы бар, әр оқушыны оқу процесінің субъектісі ретінде таниды, денсаулығында ауытқулары бар оқушыларды жақсы қабылдайды.
Орташа деңгей	Болашақ маман денсаулығында ауытқулары бар балаларға сапалы және қолжетімді білім беру мәселесіне қатты қызығушылық танытады. Оларға білім алу жолдарын таңдау құқығы танылады, инклюзивті оқыту ауытқу дәрежесіне байланысты денсаулық жағдайында ауытқуы бар балаларды әлеуметтендіру және жалпы білім беретін мектепте оңтайлы жағдай жасау үшін ең қолайлы және оңтайлы деп санайды.
Төмен деңгей	Болашақ маман мүмкіндігі шектеулі жандарды қоғамға интеграциялау мәселесіне қызығушылық танытады; жалпы білім беретін мектеп жағдайында әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балаларды бірлесіп оқытуға деген сенімсіздік элементтеріне сақтықпен қарайды.
Когнитивті компонент	
Жоғары деңгей	Ол инклюзивті оқыту жағдайында жұмыстың ерекшелігі туралы жан-жақты терең білімі бар, педагогикалық және әлеуметтік ерекшеліктер мен денсаулық жағдайы бұзылған балалардың мәселелерімен жан-жақты таныс.
Орташа деңгей	Болашақ маман денсаулық жағдайындағы ауытқулары бар оқушылардың мәселелерін мен ерекшеліктерін дұрыс түсінеді; тұтастай алғанда, инклюзивті оқыту жағдайында балалардың әртүрлі санаттарымен жұмыс істеу ерекшеліктері туралы жеткілікті түрде жүйеленбеген болса да, дұрыс білімге ие.
Төмен деңгей	Болашақ маманның денсаулық жағдайындағы ауытқулары бар балалардың проблемалары мен ерекшеліктері және инклюзивті оқыту жағдайындағы жұмыс ерекшеліктері туралы қажетті білімі шектеулі.
Белсенділік компоненті	
Жоғары деңгей	Инклюзивті оқыту процесінде нақты кәсіби міндеттерді орындау тәсілдері мен тәжірибесін болашақ маман квази-кәсіптік қызметте және педагогикалық білім беру барысында пысықтады.
Орташа деңгей	Болашақ маман инклюзивті оқыту процесінде кәсіби міндеттерді шешу жолдарын игермеген, оларды игеру қажеттілігін түсінбейді және практикалық шаралармен шектелен.
Төмен деңгей	Болашақ маман инклюзивті оқыту процесінде кәсіби мәселелерді шешу жолдарын игермеген, оларды игеру және шығармашылық жұмыс қажеттілігін саналы түрде қабылдамайды.

«Сіздің ойыңызша, «ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалар» санатына кімдер жатады?» деген сұраққа, сауалнамаға қатысқандардың 64,8%-ы бұл дамуында кемістігі бар балалар, мүгедек балалар; 17,6%

–психикалық дамуы тежелген балалар, тағы 17,6% – дарынды балалар деп жауап берді.

«Сіздің көзқарасыңыз бойынша білім алудың қай әдісі мүмкіндігі шектеулі балалардың жеке басының дамуына ықпал етеді?» деген сауалға, студенттердің едәуір саны 48,5%-ы үйде жеке оқытудың ең тиімді түрі, деп жауап берген.

Студенттердің 39,7%-ы арнайы мектеп-интернатты қосты, ал респонденттердің 11,8%-ы жалпы білім беретін мектепте арнайы сыныпта оқуды атап өтті. Сараланған оқытуды таңдауға әсер ететін себептердің ішінде олар: дамуында ауытқулары бар балалар қарапайым қатарластары арасында өздерін ыңғайсыз сезінеді, арнайы бағдарламалар мен оқулықтардың болмауы және жалпы білім беретін мектеп мұғалімдерінің мұндай балалармен жұмыс істеу құзыреттілігінің жеткіліксіздігі. Инклюзивті оқытуда 41,2% өз таңдауын тоқтатып, оны әлеуметтенудің неғұрлым тиімді үдерісімен және ата-аналардың балаларын арнайы мектеп-интернатқа бергісі келмеуімен негіздеді.

Келесі сұрақ «мүгедек балаларды қарапайым құрбыларымен бір сыныпта инклюзивті оқытуға деген көзқарасыңызды түсіндіріңіз?» деген, оған студенттердің 58,8%-ы қарапайым құрбыларының мұндай балаларды өзімен тең деп қабылдауға дайын еместігін және оларға қарапайым мектепте қиын болатынын негіздей отырып, теріс жауап берді. Балалар өздерін толыққанды емес, төмен сезінеді. Сауалнамаға қатысқан студенттердің тек 10,3%-ы инклюзивті оқытуға деген оң көзқарасты көрсетті.

Инклюзивті оқытудың жағымды жақтарының ішінде мүмкіндігі шектеулі балалардың жеке басын дамыту үшін әлеуметтік ортаның маңыздылығы атап өтіледі. Кейбір шарттармен, шектеулермен студенттердің 30,9%-ы инклюзивті оқытуға оң көзқарасын білдірді.

Инклюзивті оқытуды жүзеге асыру үшін қандай жағдайларды қамтамасыз ету қажет деген сұраққа: әрқайсысына жеке көзқарас, жеке жұмыс кестесі, арнайы бағдарлама, осындай балаларға арналған арнайы оқулықтар мен құралдар, мектептердің материалдық-техникалық базасын жақсарту, заңнамалық базаны құру, мұғалімдердің құзыреттілік деңгейін арттыру және мұғалімнің қосымша еңбекақысы. Мұғалімдер мен оқушылар кездесетін қиындықтардың ішінде балаларды бейімделуінің қиындығы, пәнге қызығушылықтың болмауы, үлгермеу, оқушылар мен мұғалімдердің әдепсіз мінез-құлқы, өзара түсіністіктің болмауы, мұғалімдердің дайындық деңгейінің жеткіліксіздігі ерекшеленеді.

Жалпы білім беретін мектепте мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту процесін едәуір қиындататын себептер ретінде осы мектепте арнайы жағдайлардың болмауы – респонденттердің 100%-ы атап көрсеткен. Жалпы білім беретін мектеп жағдайында балалардың осы санатымен жұмыс істеу үшін педагогтердің білімінің жеткіліксіздігі – 47,1%-ын құрайды. Қоғамның бұл құбылыстарды қабылдауға дайын еместігі – 35,3%. Инклюзивті оқыту үшін қажетті заңнамалық базаның болмауы – 11,8% болды.

Ақтау қаласының № 16, 21, 22 жалпы білім беретін мектептерінің мұғалімдеріне сауалнама сұрақтарына жауап беру ұсынылды. Нәтижесінде, мұғалімдер көбінесе инклюзивті оқытудан бас тартып, қызығушылықтарының жоқтығын көрсетті. Сауалнамаға қатысқан 40 адамның тек 14-і (35%) мектептің материалдық базасын жақсарту, арнайы үй-жайларды жабдықтау, сыныптағы оқушылар санын азайту, жеке оқу кестесі, мұғалімдерді даярлау, мұғалімнің қосымша жалақысы сияқты белгілі бір жағдайлар жасау кезінде осындай білім алуға мүмкіндік беретінін алға тартты.

Негізінен мұғалімдер инклюзивті оқытуды ұйымдастырудың практикалық жағына алаңдаушылық білдіреді, ал студенттер құрбылары мен мұғалімдерінің денсаулығы шектеулі балаларға дұрыс емес қарым-қатынас жасау мүмкіндігіне, оқшаулану қаупіне көбірек алаңдайды.

Диагностика нәтижелері көрсеткендей, барлық субъектілер болашақ дене шынықтыру және спорт мұғалімінің инклюзивті білім беру жағдайында оқушылармен жұмыс істеуге дайындығы компонентінің қалыптасуының бастапқы деңгейіне жатады. Сауалнамаға қатысқандардың көпшілігінде мүгедектерді қоғамға қосу проблемасына немқұрайлы қарау, инклюзивті оқыту туралы түсініктің болмауы, инклюзивті оқыту туралы түсініксіз мәліметтерді алға тартады. Орта деңгейге жатқызылған субъектілердің аз пайызы, мүмкін, бұқаралық ақпарат құралдары мен ақпарат құралдарының жұмысының насихаттау салдарынан, олар соңғы кездері бұл мәселеге жиі жүгініп, жалпы және арнайы білім беру жүйелерін жақындастыру қажеттілігін, мүмкіндігі шектеулі балаларға дені сау балалармен біріге отыра білім алу тәсілін таңдау мүмкіндігін талқылады.

Педагогикалық бақылаудың келесі анықтаушы кезеңінде Л.Н.Кабардованың «Кәсіби дайындық сауалнамасы» әдістемесі қолданылды [6]. Сауалнама болашақ мамандардың өзін-өзі бағалауы үшін бір уақытта сауалнамада көрсетілген белгілі бір дағдыларды жүзеге асырудағы мүмкіндіктерін, сауалнамада сипатталған қызмет түрлерін және олардың жағымды көзқарастарын немесе жағымсыз әрекеттерін орындау кезінде пайда болатын эмоционалды қатынастың нақты, жеке тәжірибесін жүзеге асыру үшін қолданылды.

Қолданылатын әдіс болашақ мамандардың жоғары деңгейдегі кәсіби бағдарланған біліктілігі мен дағдыларының болуы, өзара үйлесуі, іске асырудың сәттілігі және эмоционалды күшейтілуі туралы жеткілікті сенімді және негізделген ақпарат алуға және оларға осы нәтижелер негізінде белгілі бір кәсіби ортада жақсы жұмыс істеуге дайындық деңгейін бағалауға мүмкіндік береді [7].

Бағалау үшін ұсынылған қызмет түрлері, сабақтар, т.б. жағдайлар болашақ маманға жақын және түсінікті болуы керек, өйткені олардың міндетті түрде алдын ала жинақтаған тәжірибесіне тікелей байланысты. Болашақ маман өзінің нақты мүмкіндіктерін, көзқарасы мен кәсіби мәртебесін бағалай отырып, өзіне тән мінез-құлық тәсілін, кәсіби қызметті жүзеге асырудағы өзінің саналы және бірнеше рет бағаланған жетістіктері мен сәтсіздіктерін, ішкі және сыртқы қажеттіліктерін, осы процесі жүзеге асыруға тәрибелейді [8].

Айқындаушы эксперимент инклюзивті білім беру жағдайында болашақ мамандардың жұмысқа дайындығын қалыптастыруға тиісті көңіл бөлінбейтінін көрсетті.

Зерттеу нәтижелері бойынша, дене шынықтыру мамандарының көпшілігі ерекше балалармен жұмыс істеуде арнайы әдістемелік білім мен психологиялық дайындықтың болмауын басты қиындық ретінде көрсетті. Мамандар өз жұмысында инклюзивті білім беру үдерісіне қатысты теориялық білімдер мен практикалық дағдыларды меңгеруге қажеттіліктің бар екенін атап өтті. Сонымен қатар, зерттеу нәтижесінде ұсынылған арнайы бағдарламалар мен әдістемелердің кәсіби дайындық деңгейін арттыруға оң әсер еткені байқалды.

Зерттеу барысында алынған мәліметтер ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істеуге дене шынықтыру және спорт мамандарының кәсіби дайындық деңгейін қалыптастыруда маңызды фактор-

ларды анықтауға мүмкіндік берді. Жұмыс нәтижелері білім беру мекемелерінде арнайы дайындықты күшейту қажеттілігін көрсетеді, бұл өз кезегінде мамандардың тиімді жұмыс істеуіне ықпал ететін болады.

Зерттеу барысында ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істеуге дене шынықтыру және спорт мамандарының кәсіби дайындық деңгейін қалыптастыру мәселесі жан-жақты зерттеліп, бірнеше негізгі аспектілер анықталды. Бұл зерттеудің нәтижелері педагогикалық практикада ерекше балалармен жұмыс істейтін мамандардың кәсіби дайындық деңгейін арттыруға бағытталған ұсыныстар мен шешімдерді ұсынуға мүмкіндік берді.

1. Мамандардың кәсіби дайындық деңгейі. Зерттеу барысында анықталған бірінші мәселе – дене шынықтыру және спорт мамандарының көпшілігінің кәсіби дайындық деңгейінің жеткіліксіздігі болды. Ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істеу үшін мамандардың педагогикалық, психологиялық, әдістемелік білімдері мен дағдыларының жоғары деңгейде болуы қажет. Алайда сауалнама мен сұхбат барысында көптеген мамандардың ерекше балалармен жұмыс істеу кезінде кездесетін қиындықтар мен шектеулер туралы айтты. Олардың көпшілігі инклюзивті білім беру мен арнайы әдістемелер бойынша арнайы оқыту курстарынан өтпегенін атап өтті.

2. Әдістемелік дайындық. Зерттеу нәтижелері бойынша дене шынықтыру мамандарының әдістемелік дайындық деңгейі көбінесе дәстүрлі спорттық іс-шараларға бағытталған. Ерекше балалардың дене шынықтыру сабақтарына қажетті арнайы әдістемелер мен жаттығулардың жоқтығы мамандар үшін үлкен қиындық туғызады. Сонымен қатар, зерттеу барысында ерекше балалардың дене және психоэмоционалды жағдайларын ескере отырып, арнайы бейімделген бағдарламаларды пайдалану қажеттілігі анықталды. Мамандардың пікірінше, арнайы әдістемелер мен құралдарды игерген жағдайда олар өз жұмысында жоғары нәтижелерге қол жеткізе алатындығын айтты.

3. Психологиялық дайындық. Зерттеу барысында ерекше балалармен жұмыс істейтін мамандардың психологиялық дайындық деңгейінің де маңызды екенін көрсеткен нәтижелер алынды. Мамандардың көбі балалардың мінез-құлқындағы өзгерістер мен эмоциялық реакцияларға дұрыс жауап беруді қиын деп санады. Осыған байланысты психологиялық көмек көрсету әдістері мен эмоциялық интеллекттің маңызы ерекше екенін көрсетті. Психологиялық тренингтер мен мамандардың психологиялық дағдыларын дамытуға бағытталған курстар қажет екендігі анықталды.

4. Тиімділік пен әлеуметтік интеграция. Зерттеу барысында дене шынықтыру мамандарының әлеуметтік интеграция мәселесіне назар аударғанын көруге болады. Ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалардың дене шынықтыру сабақтары арқылы қоғамдық ортаға қосылу, әлеуметтік дағдыларды дамыту және өз-өзіне деген сенімділікті арттыруда дене шынықтыру мен спорттың маңызды рөл атқаратыны анықталды. Бұл балалардың қоғамдағы басқа балалармен тең жағдайда болуы үшін маңызды әрі тиімді әдіс болып табылады.

5. Жеке кәсіби дамуға бағытталған ұсыныстар. Зерттеу нәтижелері бойынша дене шынықтыру және спорт мамандарының кәсіби дамуын арттыру үшін бірнеше ұсыныстар жасалды:

- Кәсіби білім беруді жетілдіру: Мамандар үшін ар-

найы тренингтер мен оқу курстарын ұйымдастыру, инклюзивті білім беру бағдарламаларын жетілдіру, психологиялық және педагогикалық дайындықты арттыру.

- Практикалық тәжірибені көбейту: Ерекше балалармен жұмыс істеу дағдыларын дамыту үшін мектептер мен арнайы білім беру мекемелерінде тәжірибелік сабақтар ұйымдастыру.

- Әдістемелік құралдарды енгізу: Ерекше балаларға арналған арнайы дене шынықтыру әдістемелері мен жаттығулардың кешендерін дайындап, оларды оқу бағдарламасына енгізу.

- Психологиялық қолдау көрсету: Мамандардың психологиялық дайындық деңгейін көтеру үшін психологиялық тренингтер мен семинарлар ұйымдастыру.

Зерттеу нәтижелері ерекше білім беру мүмкіндіктері бар балалармен жұмыс істеуге дене шынықтыру және спорт мамандарының кәсіби дайындық деңгейін арттыру қажеттілігін көрсетті. Ерекше балалардың дамуы мен әлеуметтік интеграциясын қамтамасыз ету үшін мамандардың педагогикалық, психологиялық және әдістемелік даярлығы маңызды рөл атқарады. Мамандардың кәсіби құзыреттіліктерін арттыру үшін білім беру бағдарламаларын жаңарту, арнайы курстар мен тренингтер ұйымдастыру, сондай-ақ психологиялық қолдау көрсету қажет [9].

Зерттеу нәтижелері негізінде ұсынылған шаралар мамандардың кәсіби деңгейін арттырып, ерекше балалармен жұмыс істеу сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

ҚОРЫТЫНДЫ. Инклюзивті оқыту әлі жалпы білім беретін мектептердің кең тәжірибесіне енгізілмегеніне, ал жұмыс істейтін мамандар (педагогтар) инклюзивті білім беру жағдайында оқушылармен жұмыс істеуге дайын емес екендігіне сүйене отырып, нақты кәсіби қызметте инклюзивті оқыту жағдайында жалпы білім беретін мектепте болашақ мамандардың тәжірибесін ұйымдастыру қиын [10].

Зерттеудің ғылыми-теориялық және практикалық аспектілерін әзірлеу тиімділігі туралы қорытындылар жасалды.

1. Инклюзивті білім беру процесін ұйымдастыру мәселесін түсіну оның бұқаралық мектептің дәстүрлі педагогикалық процесінен айтарлықтай ерекшеленетінін көрсетті, бірақ сонымен бірге отандық және шетелдік мұғалімдердің инклюзия психологиялық-педагогикалық ғылымның құрылымдық бөлігі екендігі туралы тұжырымдарының ғылыми дұрыстығын растады.

2. Зерттеу мұғалімдердің өздері, соның ішінде дене шынықтыру мұғалімдері инклюзивті білім туралы жеткілікті білмейді деп сендіреді.

3. Әзірленген тұжырымдама негізінде жалпы орта білім беретін оқу орындарының ұжымдарын инклюзивті білім беру процесіне қатысуға даярлаудың моделі мен критерийлері ұсыну керек.

4. Зерттеу барысында ата-аналардың «ерекше» және қарапайым балаларды бірлесіп оқытуды енгізудің объективті қажеттілігін түсінуі қамтамасыз етілді.

5. Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың нәтижесінде жалпы орта және орта кәсіптік білім беретін, дене шынықтыруды инклюзивті оқытатын білім беру мекемелерінің педагогтерін инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа дайындауға мүмкіндік беретін педагогикалық технология әзірлеуді қолға алған дұрыс.

Жалпы білім беретін мектепте болашақта жұмыс істейтін және қазіргі кезде қызмет етіп жүрген ма-

мандардың кейбірі, мүмкіндігі шектеулі балаларды инклюзивті оқыту туралы нақты түсінікке ие емес. Қоғамның инклюзивті білімге деген сұранысын ескере отырып, болашақ дене шынықтыру және спорт маманының «ерекше» балалармен жұмыс істеуге дайындығын тәрбиелеудің педагогикалық технологиясын түсіну, ұсыну және үйретуді қолға алу қажет.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике. – Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2017. – 448 с.
2. Зайцев Д.В. Интегрированное образование детей с ограниченными возможностями //Социологические исследования. – 2018. № 7. – С.127-132.
3. Выготский Л.С. Основы дефектологии. – СПб.: Лань, 2019. – 654 с.
4. Егорова С.А. Реабилитация детей с коагулопатиями методами лечебной физической культуры и массажа//Адаптивная физическая культура. – 2020. № 1. – С.14-15.
5. Соломин В.П. Применение специалистами по физической культуре гуманитарных технологий в условиях инклюзивного образования //Адаптивная физическая культура. – 2020. № 4. – С.15-17.
6. Баранова Е.Б. Некоторые проблемы профессиональной адаптации специальных педагогов//Адаптивная физическая культура. – 2019. № 3 (47). – С.17-20.
7. Забродина Н.П. Работа со специальными медицинскими группами//Физическая культура в школе. – 2022. № 6. – С.22-25.
8. Самыличев А.С. Адаптивная физическая культура в деле социальной адаптации умственно отсталых детей//Адаптивная физическая культура. – 2018. № 2. – С.19-20.
9. Томилина К.Г. Отдохнем и поиграем. Поиграем – отдохнем//Адаптивная физическая культура. – 2017. № 2. – С.30- 31
10. Маргазин В.А. Антидепрессантные свойства лечебной физической культуры //Адаптивная физическая культура. – 2019. № 1. – С.7

REFERENCES:

1. Kodzhaspirova G.M. Slovar' po pedagogike. – Moskva: IKTS «MarT»; Rostov n/D: Izdatel'skiy tsentr «MarT», 2017. – 448 s.
2. Zaytsev D.V. Integrirovannoye obrazovaniye detey s ogranichennymi vozmozhnostyami //Sotsiologicheskiye issledovaniya. – 2018. № 7. – S.127-132.
3. Vygot'skiy L.S. Osnovy defektologii. – SPb.: Lan', 2019. – 654 s.
4. Yegorova S.A. Reabilitatsiya detey s koagulopatiyami metodami lechebnoy fizicheskoy kul'tury i massazha//Adaptivnaya fizicheskaya kul'tura. – 2020. № 1. – S.14-15.
5. Solomin V.P. Primeneniye spetsialistami po fizicheskoy kul'ture gumanitarnykh tekhnologiy v usloviyakh inklyuzivnogo obrazovaniya // Adaptivnaya fizicheskaya kul'tura. – 2020. № 4. – S.15-17.
6. Baranova Ye.B. Nekotoryye problemy professional'noy adaptatsii spetsial'nykh pedagogov//Adaptivnaya fizicheskaya kul'tura. – 2019. № 3 (47). – S.17-20.
7. Zabrodina N.P. Rabota so spetsial'nymi meditsinskimi gruppami// Fizicheskaya kul'tura v shkole. – 2022. № 6. – S.22-25.
8. Samylichev A.S. Adaptivnaya fizicheskaya kul'tura v dele sotsial'noy adaptatsii umstvenno otstalykh detey//Adaptivnaya fizicheskaya kul'tura. – 2018. № 2. – S.19-20.
9. Tomilina K.G. Otdokhnem i poigrayem. Poigrayem – otdokhnem// Adaptivnaya fizicheskaya kul'tura. – 2017. № 2. – S.30- 31
10. Margazin V.A. Antidepressantnyye svoystva lechebnoy fizicheskoy kul'tury //Adaptivnaya fizicheskaya kul'tura. – 2019. № 1. – S.7-10.

AUTHOR INFORMATION:

- Ахметов Нурсапа Абдикеримович** – к.п.н., ассоц. профессор (доцент) кафедры физической культуры и спорта, Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Ш. Есенова, Казахстан, 130000 г. Актау, 32-й микрорайон, тел.: 87073626659; e-mail: nursapa.akhmetov@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3910-2840>
- Ахметов Нурсапа Абдикеримович** – п.ғ.к, дене тәрбиесі және спорт кафедрасының қаум. профессоры (доцент), Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Қазақстан, 13 0000 Ақтау қ., 32-й микрорайон, тел: 87073626659; nursapa.akhmetov@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3910-2840>
- Nursapa Akhmetov Abdikerimovich** – c.p.s., Associate Professor (Docent) of the Department of Physical Education and Sports, Caspian University of Technology and Engineering named after Sh. Yessenov, Kazakhstan, 130000 Aktau, 32nd Microdistrict, Tel.: 87073626659; e-mail: nursapa.akhmetov@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3910-2840>
- Мендалиев Балгабай Мырзабаевич** – к.п.н., ассоц. профессор (доцент) кафедры физической культуры и спорта, Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Ш. Есенова, Казахстан, 130000 г. Актау, 32-й микрорайон, тел.: 8701 3947026; e-mail: balgabay.mendaliyev@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7117-9604>
- Мендалиев Балгабай Мырзабаевич** – п.ғ.к, дене тәрбиесі және спорт кафедрасының қаум. профессоры (доцент), Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Қазақстан, 13 0000 Ақтау қ., 32-й микрорайон, тел: 8701 3947026; balgabay.mendaliyev@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7117-9604>
- Balgabay Mendaliyev Myrzabayevich** – c.p.s., Associate Professor (Docent) of the Department of Physical Education and Sports, Caspian University of Technology and Engineering named after Sh. Yessenov, Kazakhstan, 130000 Aktau, 32nd Microdistrict, Tel.: 8701 3947026; e-mail: balgabay.mendaliyev@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7117-9604>
- Шарипова Айгерим Батырсариевна** – докторант PhD, Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Ш. Есенова, Казахстан, 13 0000 г. Актау, мкр.32-й, тел.: 87715711275, e-mail: aigerim1.sharipova@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1348-1112>
- Шарипова Айгерим Батырсариевна** – PhD докторант, Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Қазақстан, 13 0000 Ақтау қ., 32-й микрорайон, тел.:87715711275, e-mail: aigerim1.sharipova@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1348-1112>
- Sharipova Aigerim Batyrsariyevna** – PhD student, Sh. Yessenov Caspian University of technology and engineering, Kazakhstan, 13 0000 Aktau, 32 microdistrict, Tel.: 87715711275, e-mail: aigerim1.sharipova@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1348-1112>
- Кыстаубаева Кундыз Тазабаевна*** – старший преподаватель кафедры физической культуры и спорта, магистр педагогических наук, Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Ш. Есенова, Казахстан, 130000 г. Актау, 32-й микрорайон, тел.: 87478323759; e-mail: kundyz.kystaubayeva@yu.edu.kz, ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-7973-1882>
- Кыстаубаева Кундыз Тазабаевна*** – магистр, дене тәрбиесі және спорт кафедрасының аға оқытушы, Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Қазақстан, 13 0000 Ақтау қ., 32-й микрорайон, тел: 87478323759; e-mail: kundyz.kystaubayeva@yu.edu.kz, ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-7973-1882>
- Kundyz Kystaubayeva Tazabayevna*** – Senior Lecturer of the Department of Physical Education and Sports, Master of Pedagogical Sciences, Caspian University of Technology and Engineering named after Sh. Yessenov, Kazakhstan, 130000 Aktau, 32nd Microdistrict, Tel.: 87478323759; e-mail: kundyz.kystaubayeva@yu.edu.kz, ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-7973-1882>
- Аманкосова Аяғоз Кошкарбаевна** – магистр, старший преподаватель кафедры общей педагогики, Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Ш. Есенова, Казахстан, 130000, г. Актау, 32-й микрорайон, тел.: 87024320358; e-mail: ayagoz.amankossova@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9821-1904>
- Аманкосова Аяғоз Кошкарбайқызы** – магистр, жалпы педагогика кафедрасының аға оқытушы, Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Қазақстан, 13 0000 Ақтау қ., 32-й микрорайон, тел: 87024320358; e-mail: ayagoz.amankossova@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9821-1904>
- Amankosova Ayagoz Koshkarbayevna** – master, senior lecturer of the Department of general pedagogy, Caspian University of technology and engineering named after sh.Yessenov, Republic of Kazakhstan, 13 0000 Aktau, 32 microdistrict, Tel: 87024320358; e-mail: ayagoz.amankossova@yu.edu.kz, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9821-1904>